

Dementia decibel

– eli muistiinpalauttamisia muun muassa Marxista¹

Päätoimittajalle

Olen opiskellut 1970-luvulla filosofiaa parisen vuotta ja jäänyt koukkuun siihen loppuiäksi. Olen kompastellut ja kulkenut horjahdellen filosofian liepeillä milloin itse varmana milloin taas muut ovat olleet minusta varmoja. Ydinkeski-ikäisenä duunarina (ensi vuonna 50) minua rasittavat karut elämän realiteetit. Minulla on aina ollut huono ”filosofiapää” — en kestä liikaa filosofiaa ja retkahdan siihen aina. Minulla ei ole suurta filosofista etiikkaa, mutta eetosta sitäkin enemmän: ”Filosofinen etiikka on etiikkaa, joka tietää jo *ennalta* mikä on hyvää, eikä niin ollen avaudu itse *ethoksen* koetukselle tai kokemukselle” (Lacoue-Labarthe). Olen siinä mielessä pysyvästi primitiivinen aloittelija, että anonyymi eetokseni lässähtää hyvin nopeasti ’reflektiomattoman matalan’ päätökseksi, enkä osaa pitää näppejäni erossa sellaisesta, mikä ei minulle kuulu. Minä en osaa kuluttaa filosofiaa oikein, enkä tiedä miten ne toiset osaavat (tai niillä lihaksilla kehtaavat) rahastaa filosofialla. Aina kun olen avautunut filosofiselle eetokselle ja sen kokemukselle, olen innoissani katkonut sanoja ja ajatuksia enemmän kuin konstruoinut niitä. Ja sitten taas unohtanut filosofian ja vannonut etten enää koske siihen. Ei koskaan enää krapulaa...

Vuodesta 1975 olen ollut katkoksetta rakennuksilla, telakalla ja satamassa ruumiillisessa työssä aina tämän vuoden maaliskuun alkuun asti. 12 viimeisintä vuotta olen ollut Helsingin Länsisatamassa kovassa kolmivuorotyössä. Nyt olen ollut opintovapaalla maaliskuun huhtikuun 1996. Viime vappuyönä palasin takaisin laivojen, meren ja työn sfääreihin.

Olen kirjoitellut filosofisia luonnoksia ja kommentteja vuosina 1985-1995 ja olen ”joskus” ajatellut julkaista niitä. Välissä oli parin vuoden tauko, kun rakensin perheelleni talon ja toivuin autokolarista. Kun elokuussa 1994 kuulin, että filosofia on tulossa kouluaineeksi, ilmoittauduin uudelleen yliopistoon 15 vuoden ”akateemisen vartin” jälkeen ja valmistuin työn ohella opiskellen toukokuussa 1995 valtiotieteen maisteriksi pääaineenani käytännöllinen filosofia. Vanha kun olen, niin myös graduni aihe oli vanha: *Nuori Wilhelm Bolin ja klassisen suomalaisen filosofian menetetty moderni murtuma. Metodinen luonnos*. Yllätys hullu kun olen lisäksi, pyrin samalla opettajakoulutukseen, johon myös yllätyksekseni pääsin, vaikka kasvatustieteen kirjojen mukaan 47-vuotias on jo henkisesti kuollut. Kirjoitin seuraavan lyhyen tajunnanvirran muistiinpalauttamisen menetelmällä ja teen siinä rajanvetoja lähinnä itselleni, mutta saataisivat ne kiinnostaa muitakin. Kysymys voi tietysti olla myös filosofisesta itsemurhasta, mutta se ei olisi filosofialle suuriin menetyksiin.

Pekka Hongisto
satamajärjestäjä
valtiotieteen maisteri
opettaja
ihana tavallinen jätkä

Kerran käki ja satakieli riitelivät laulunsa lahjasta. Edellinen kehui lauluaan yksinkertaiseksi ja sääntöjenmukaiseksi. Jälkimmäinen sanoi käestä, ettei se uskaltanut laulaa muuta kuin mitä se oli oppinut äidiltään: ’Minä en tiedä mistään opettajasta, minä pidän sääntöjä pilkkanani (je me joue des regles). Minua ihaillaan varsinkin sen vuoksi, että niitä rikon. Minun onnellisia hairahduksiani ei voi verratakaan käen ikävään menetelmällisyyteen’. Aasi, jota pyydettiin ratkaisemaan riita, sanoi: ’Voi olla, että laulunne on hyvin kaunis, mutta minä en sitä ymmärrä; se tuntuu minusta omituiselta, sekavalta ja katkonaiselta. Mahdollisesti olette oppineempi kuin käki, mutta tämä kilpailijanne on menetelmällisempi, ja minä kannatan menetelmää’. (Denis Diderot)

Hollantilainen filosofi Spinoza hankki elantonsa hiomalla linssejä 1600-luvun Amsterdamissa. Spinozan tavoin filosofia hioo koko ajan linssejään:

Minkä lapsi muistaa, sen vanhus palauttaa mieleen. Vanhuksen silmälasit hiotaan niin, että niillä näkee läheltä. Kun nuoret käyttävät silmälasia, lasit auttavat näkemään etäältä, sillä nuoruudelta puuttuu mieleenpalauttamisen voima, joka on etäännyttämisen, kaukaa näkemisen kyky.²

Filosofisena vanhuksena, tai kuten niin muodikkaasti nykyään sanotaan, ”ydinkeski-ikäisenä” duunarina, pitkän hiljaisuuden jälkeen, availen sanojani mieleenpalauttamisen metodilla, joka Kierkegaardin mukaan on filosofista taidetta. Mutta onko hiljaisuus jo kasvattanut sammaleen kieleni päälle?

Hiljaisuus kasvaa kuin varjo kuin vaitiolo: kuin henkiä maanaava loitsu! Mikä onkaan päihdyttävämpää kuin hiljaisuus... hiljaisuuden humala kasvaa joka sekunti... mikä onkaan niin vastenmielinen kuin se tila, johon hiljaisuudesta yhtäkkiä repäisty ajautuu. Se on pahempi kuin juomarin herääminen, kun puhekyky on unohtunut hiljaisuuteen, kun kuullut sanat hämmäntävät ja panevat änkyttämään, tai kuin sellaisen jonka kieli ei ole vielä kirvonnut. Se on heikko kuin itse teosta tavoitettu nainen, joka on hetken liian voimaton kyetäkseen pettämään kielellään.³

Pitkän hiljaisuuteni jälkeen änkytän suu täynnä liikoja sanoja, koska en ole puhunut niitä ulos. Mutta miksi vuosikymmeniä ammatissa toimineet filosofit änkyttävät vaikka he ovat puhuneet kaikki sanansa ulos?

Hyrrän filosofian liukkaalla pinnalla

Spinozan tavoin filosofia hioo linsinsä kahdella tavalla: ei vain lähelle ja kauas vaan myös kohti alkua ja loppua, raakaa ja valmista, neitseellistä ja lopullista. Filosofian historia on jatkuvaa paluuta perusmetaforiin. Filosofia operoi perusmetaforilla ja hioo niitä jatkuvasti. Ne on hiottu siten, että ne ovat joko jalostuneita

tai “primitiivisiä”. Mieleenpalauttaminen on aktiivista paluuta ja filosofista luovaa taidetta. Postmodernismi palaa teksteihin, mutta vain “nussiakseen niiden pilkkuja”, kun se oikeasti haluaisi rakastella tosia ja alkuperäisiä metaforia?

Kun itse harrastan mieleenpalauttamista, se kuulostaa ammattifilosofien korvissa oudolta ja primitiiviseltä. Primitiivisen mentaliteetin olennainen ominaisuus on eräänlainen affektiivinen osallistuminen: “for the primitive mentality to be is to participate” (Lucien Levy-Bruhl)⁴. Primitiivinen toimija tuo “jotain lisää” ajatteluun, mutta se ei aina ole käsitteellisesti eksaktia tietystä sidotussa mielessä tai kulttuurisesti hyväksyttävää eli “sisäsiistiä”. Joskus tuo lisääminen näyttää mitä merkillisimmältä henkilökohtaiselta interventiolta. Omassa mentaalihistoriallisessa tilanteessaan useat filosofit ovat olleet primitiivisiä “pienmiehiä”, jotka ajan mittaan on jalostettu huipulta huipulle leijaileviksi “suurmiehiksi”. Primitiivisen mentaliteetin vastapainona “tieteellinen mentaliteetti” on Lloydin mukaan “jotain pois ottavaa”, eli ohutta pragmatismia tai sitten litteän teknistä “menetelmällistä” ajattelua. Denis Diderotin sadussa aasi pantiin tuomariksi ratkaisemaan, kumman laulu oli kauniimpaa, käen vai satakielen. Aasi arvosti käen jankkaavaa toisintoa enemmän kuin satakielen sinne tänne hyppelehtivää irrottelua, koska käen kukunta oli “menetelmällistä”. Menetelmällisestä irrotteleva primitiivinen voi hyvinkin irtautua “ajattelevasta yhteisöstä” ja pudota niin sano-

tusti kärryiltä.

Filosofiassa primitiivinen muistiinpalauttaja voi yksinäisyydessään helposti mieltää Spinozan alkuperäiseksi ajattelijaksi ja pyhän äärettömyyden primitoijaksi sekä jalostetun primitiivisen immanenssin filosofiksi, Leibnizin primitiivisestä jalostetuksi ja kiteytytyksi barokiksi, Baconin useiden primitivismin jalostamisen suuntien avajaaksi, Kantin primitiivisestä “itsejalostetuksi” ja siksi kypsymättömäksi, Feuerbachin saksalaiseksi primitiivisyydessään ja Hegelin primitiiviseksi saksalaisuudessaan, Marxin alkuperäiseksi jalostuneeksi Spinozaksi ja Weilin Spinozan pienoismalliksi.

Ovatko nämä vain vääriä muistelmia, tai hienommin sanottuna tulkintoja filosofiasta tai minun oikkujani? Oikkujahan saa olla vain naisilla. Filosofiaahan on nainen, feminiini: Sofia, “her” (Hume). Mutta ammattifilosofi on mies ja hänellä pitää olla erektiivistä tunkeutumiskykyä todellisuuteen.

Myös tanskalainen harrastelijafilosofi Kierkegaard puhui todellisuuteen tunkeutumisesta: työntäessään sormensa olemassaoloon hän haistoi siinä tyhjyyden. Kierkegardin mukaan ihmiset luulevat hallitsevansa todellisuuden, mutta heidän puheensa on vain savuverho ja heidän eleensä ovat vain hallintaneuroosin krampeja. Kierkegardin mielestä filosofia on peili, josta näkee itsensä. Eräille (joita David Hume kuvaa anonymisti sanoilla: “some” ja “those philosophers”) filosofia on peli, jossa kaikki panokset ja pallot kelpaavat ja vastoin pelien yleistä henkeä “lähellä on myös mukana”. Kierkegardin mukaan yhteiskunnan pinnalla pyörivät

hyrrät ja pomppivat voileipäpölvätket kuvaavat hyvin todellisuudessa pärjäävää pikkuporvarillista eksistenssiä. Esteettiset hyrrät, nerot ja moralistit ovat kaikki saman mitalin eri puolia. Tai saman puolen eri mitalia. He eivät Kierkegardin mukaan valitse epätoivoa tai ahdistusta linnakseen, eivätkä ymmärrä koskaan, miksi vaikeinta on tulla siksi mitä on.

Onko tämä lapsellista filosofiaa? Voi olla, mutta koska filosofi sitten oikeastaan muuttuu “isoksi”? Onko hän nyt postmoderni aikuinen kun on päässyt eroon itsepäisestä ja heittelevästä lapsuudestaan? Vai onko hän vain pikkuvanha akateeminen koulukiusaaja? Heittäkö maailma filosofilla kruunaa ja klaavaa, minkä jälkeen hän on joko voittaja tai häviöjä vai jääkö filosofi aina pyörimään hyrränä tai seisomaan kilkkiin hyvässä ja täsmällisessä asennossa? Onko filosofi esiintyjä ja pärjääjä vai putoaja (nykyisin “pudokas”) ja pakenija vai vaikenija?

Klassisesta aistikkudesta

Vaaditaanko filosofilta ylipäättään mitään erityisiä henkilökohtaisia ominaisuuksia? Voiko filosofilla olla makuaistiin verrattavaa filosofista erityisaistia, josta makuaistista David Hume puhui niin kauniisti:

Kauneus ei ole runossa, vaan lukijan tunteessa. Jos ihmisellä ei ole sellaista mielen herkkyyttä, että hän tuntisi tämän tunteen, hän on kauneudesta tietämätön, vaikka hänellä olisi enkelien tieto ja ymmärrys.⁵

En tarkoita tässä sitä, että filosofia olisi ylevän estetiikan tapaan vain kauniin asia tai kauniiden ja rohkeiden asia. Myös rumuus ja arki voivat olla filosofisen erityisaistin kohteena (vaikka ne niin kovin harvoin ovat), mutta tällöin filosofin tulisi olla erityisen herkkä:

Ihmisielen hienoimmat tunteet ovat herkkiä... pieninkin este on omiaan saattamaan niiden toiminnan hämmennykseen... objektien ansioita ei voi arvioida havainnoija, jolta puuttuvat mielen tyyneys tai ajatusten keskittämiskyky, tai jos hän ei omista kohteelleen asianmukaista huomiota.⁶

Maailma on täynnä ihmisiä, joiden mukaan esimerkiksi Herr Doktor Karl Marxin teokset ovat kaikkea muuta kuin filosofisen aistiherkkyyden tuotteita: ne ovat hengettömiä, kaavamaisia ja kometeleivia. Ovatko Marxin teokset rumia ja vanhentuneita? Miten ne ovat pärjänneet filosofisessa kilpailussa? Marxista puhutaan taas ajattelijana, joka olisi jotenkin aktiivinen juuri tänään. Mutta millä ehdoilla? Erikoista on, että samaan aikaan kun Marxia ei lue kukaan eikä hänen teoksiaan saa mistään, eikä niitä enää julkaista suomeksi, koska ne on sillä tietyllä ”taistolaisella ajalla” jo julkaistu, niin samaan aikaan esimerkiksi John Locke on nostettu ajankohtaiseksi klassikoksi.

Onko tämä vain ”klassikkokulttuuria”, vai kertooko tämä jokin syvempää ajastamme? David Humeen mukaan ihmisiä miellyttävät teoksissa ne piirteet, jotka ovat heille ”entuudestaan tuttuja”. Onko Marx akateemisille piireille ”entuudestaan tuttu” tutkijatoverina, joka on sitten hylätty loppuun kaluttuna luuna ja vanhentuneena ja tarpeettomana unohdettu? Onko Marx unohdettu siksi, että hän on liian yksiselitteinen, mikä taas on omiaan herättämään vain akateemista levottomuutta ja primitiivistä pinnallisuutta?

Vai miksi nyt julkaistaan uudestaan John Locken teos hallitustalvasta eikä häntä huomattavasti kehittyneempää yhteiskuntatiedettä (kuten esimerkiksi Marxia)? Mielestäni Locken filosofian paluu ei ole mikään historiallinen kuriositeetti, vaan hänen filosofiansa saa nyt takaisin luottamuksensa (”Trust”), koska nyt kysytään taas luottamusta. Lockehan oli sitä mieltä, että ateistit eivät voi olla poliittisen yhteisön jäseniä eikä heidän kohdallaan lupauksilla, sitoumuksilla ja valoilla, jotka ovat inhimillisen yhteiskunnan siteitä, voi olla mitään sitovuutta. Locken mielestä ihmiset, jotka ajattelevat olevansa riippumattomia, eivät voi ymmärtää minkään muun lain merkitystä kuin oman tahtonsa. Siksi heitä ei tule sietää poliittisessa yhteiskunnassa. Locke kysyi, voiko

ateistiin luottaa — ja vastasi kieltävästi; mutta nyt kysytään voiko työttömään tai pudokkaaseen luottaa — ja ammattifilosofia kiirehtii vastaamaan herra Saarisen suulla: vain pärjääjään voi ja pitää luottaa.

Taannoin eräs herra Fukuyama (muiden muassa) julisti historian loppua ja lukeneistokuorot matkivat perässä. Nyt sama herra julistaa luottamusta: sitä miten pääoma hakeutuu korkean luottamuksen maihin (esimerkinä superfeodaalinen Japani) ja luottaa korkean luottamuksen luojaan (vrt. dollarin setelin teksti: ”In God we trust”) ja korkean luottamuksen ihmisiin. Mistä muusta on kyse kuin palaamista Lockeen?

Mutta entä Marx? Marxhan ei vastaa sen paremmin analyttisen kuin postmoderninkaan akateemisen maun standardia, mutta voiko kiinteästä ”maun standardista” tai pitkästä väärinymmärryksen standardin traditiosta ylipäätään muotoutua salaperäisen luonnonlain kaltainen pysyvä tradition väärinymmärryksen traditio? Muuttuuko filosofisen maun standardi ikäänkuin huomamatta (tätä huomaamattomuutta Hume kuvasi käsitteellä ”imperceptible change”, jonka analyttiset filosofit käänsivät omalla kielellään ”giljotiiniksi”) jalostetun mauttomuuden standardiksi:

ennakkoluuloinen arvostelija... oman itsensä ja aikakautensa sokaisemana tuomitsee sen, mikä näytti ihailtavalta niiden silmissä, joille teos oli alkujaan tarkoitettu.⁷

Muistiinpalauttajakin usein unohtaa, että Marx tosiaan kirjoitti teoksensa kaikille ja varsinkin duunareille — eikä yksinomaan akateemisille kirpunnylkijöille. Eivätkä Marxin kirjat ole välttämättä sen vaikeampia kuin todellisuuskään. Tutkijoiden giljotiini kylläkin leikkaavat helposti ja kauniisti esimerkiksi Humein irti omista lauseistaan ja Marxin pois oikeasta tieteestä. Sitten kun heidät on saatu siististi kuohittua, tutkijoiden on helpompi tehdä heistä tutkimuksia ja näivettää heidät hellässä ”saattohoidossa” sekä varjoiksi entisestään että tutkijoiden itsensä kaltaisiksi haamuiksi. Ihmisen, jolta viedään hampaat suusta, on vaikea puhua omasta puolestaan.

Hän on täällä tänään

Miten filosofia sitten katsoo hiomiensa linssien läpi sellaisia asioita kuin tietotekniikkayhteiskuntaa tai Marxia? Tarkkaileeko filosofi maailmaa ”tutkijan” asemasta käsin, suuntaako hän siihen linssinsä yläviihosta? Pystyvätkö ”tarkkailijat” käsittämään mitä oikeasti tapahtuu? Kun yhteiskunta lyö tyhjää, mitä tekevät tutkijat, jatkavatko vain puhettaan, kumisevatko he kuin vaskikellot eli kuin Sokrateen dialogin sofistit?

Joskus, muinoin, muistiinpalauttajan nuoruuden affektiivisessä osallistumismyrskyssä Marx ”tuotiin mukaan”, otettiin

lisukkeeksi akateemiseen ajatteluun, mutta hyvin pian teoriasedät alkoivat talutella Marxia “tutkijakollegana” kainaloissaan kuin jotain muistinsa menettänyttä loogikkoa, jolla oli hallussaan salaisuuksia, joita hän ei suostunut suoraan kertomaan. Kun sedät vanhenivat, nuoreniko Marx? Kun maailma nuoreni, vanhentuiko teoriasetien maailma pikkuvanhaksi postmodernismiksi? Entä nyt kun edessä on uudestaan kapitalistisen maailman karu “tosi nuoruus” ja tieteessä “ontologinen kriisi”, onko Marx taas nuoruuden voimissaan? Ovatko sedät jo dementoituneet “tutkijoiksi”, joista jotkut ovat julistaneet itsensä kalastajiksi, jotkut taas paikkaavat loputtomasti käsitteverkkojaan ilman aikomustakaan saada kalaa? Onnenonkijat ovat pudonneet heidän yhteisestä veneestään ajat sitten.

Miten näiden setien avulla pystyy ymmärtämään sitä, että pitkälle kehittyneessä kapitalismissa on palattu Marxia edeltäneeseen “primitiiviseen” aikaan — tosin nyt vain primitiivisen pääoman perässä on enemmän nollia kuin ennen. Onko niin, että mitä enemmän nollia on pääoman perässä, sitä enemmän nollia on sitä tutkimassa? Jotkut nollat kyllä kelpaavat pääoman henkiseksi kainalosauvoiksi.

Muillekin kuin “tutkijoille” on tänään vaikea ymmärtää miten ja miksi ensin *julistetaan* kokonaiset ryhmät ja kansat irtolaisiksi ja sitten *irtolaisuus kielletään!*

Suurin toivein astuin liittoutuneiden tutkijoiden seminaariin ottamaan “postmodernia kriittistä etäisyyttä” Marxiin. Ymmärsin kyllä mielessäni sen, että joidenkin mielestä “Marxin teoria on torso ja hänen tekstinsä fragmentteja” (vaikka suurin osa Marxin teoksista on kaikkea muuta kuin torsoja, fragmentit taas ovat vain hänen itselleen tekemiään muistiinpanoja ja luonnoksia), mutta ihan helpolla en päässyt jyvälle, (joudun miettimään ja sulattelemaan asioita vielä pitkään), mitä ajettiin takaa seuraavanlaisilla väitteillä: “kun kapitalismi täydellistyy, pääoman mahti ja siihen liittyvät valtasuhteet katoavat”. Sitten “pääoma hajoaa omaan logiikkaansa, kulttuurinen differentaatio murtaa talouden aseman ja postmoderni yhteiskunta panee pääoman kuriin”. “Tietoteknologia taas mahdollistaa pääoman immanenssin läpinäkyvinä järkevinä suhteina. Syntyy uusi esteettinen yhteiskunta ja esteettinen jättiekonomismi, kun äänettömästä tuotannosta siirrytään äänekkääseen kommunikaatiotuotantoon”. “Historiallinen materialismi muuttuu kulttuurimaterialismiksi ja työ kommunikaatioksi (työ on itsensä toteuttamista eikä sitä voi jakaa)”. Ihanan postmodernin utopian mukaan “Marx olisi (jos eläisi) nykyään kielifilosofi” (Vähämäki) ja kommunismi olisi ihan nurkan takana: “virtuaalikapitalismi avaa kommunismin tasot, palauttaa hävinneet mahdollisuudet, kapitalismin ajautuessa ääri rajoilleen vaihdettavuuden auktoriteetti romahtaa”. Kommunismi on kapitalismin varjo ja sen ylittävä perspektiivi, jonka väläyttäessä näkymiään historia ylitetään ja kommunismin aave muuttuu vapaan kommunikaation virtuaaliseksi maailmaksi, jossa kaikki virtuaaliset mahdollisuudet todellistuvat.

Ihanan postmodernin utopian valuessa toisesta korvasta sisään ajatuksia turruttavasti ja toisesta ulos en enää muista tieteellisen tarkasti, mitä kukin tilaisuudessa sanoi, vaan joudun siteeraamaan omaa mielikuvaani (joka voi olla ihan päin persettä). Kuin kaukaisen sumun lävitse kuulen viimeisen alustajan shamanistisen loitsinnan: “Marx on kaikkialla eikä missään... haamu ei myöhästy... haamu on ajaton... me emme näe sitä, joka meitä katsoo...” — Marx alkaa leijua salissa virtuaalilhaamuna, reaaliaika nollaantuu ja alan nähdä unta Shakespearesta ja kirjoituksista, joissa haamu on sijoiltaan menneen maailman tukahdutettu voima. Kuin unen läpi tajuntaani nousee Blaise Cendrarsin ajatus siitä, että kukkien elämä on nopeutettuna shakespearelaista draamaa ja sitten se von Wrightin väite, että Shakespearesta johtaa suora linja Dostojevskiin: “Ivan on äärimmäinen, mutta ei karikoitu”.

Muistan lapsuuteni televisiosarjan, jossa Näkymätön Mies

näkyi vain, jos sillä oli hattu päässä, tai jos se oli kääritty siteisiin. Näkymätön haamu muuttuu sugeroituneissa aivoissani aavearajan (raaja on paikoillaan, mutta hermostollinen kytkös aivoihin on poikki) kaltaiseksi aaveajatukseksi, jossa tuntuu kuin särkynä kaukaisen ajattelun “jälki”. Aaveajatus on paikallaan, vaikka ajatus onkin poissa ja ajattelija yrittää ajatella aaveajattelulla, vaikka kytkös todellisuuteen katkeilee koko ajan. Alustajan ajatus muuttuu houreissani näkymättömäksi ajatukseksi, jota yritetään saada esiin kietoutumalla henkisten käärinliinujen riekaleisiin. Luen horroksessa uudelleen Derridan kirjaa ymmärtäen otsikon verbiiksi ja tutkijat Marxin haamuistajiksi, jotka alkavat eksisteerata Kierkegaardin sanoin “Kuolinkumppanien veljeskuntana”, josta näkyy maailmaan vain tyhjinä lepattavat teoreettiset käärinliinat. Näen silmät auki unta Platonin luolasta, jossa varjot leikkivät luolan seinillä, mutta en näe alustajien varjoja. Mutta vampyyreillahan ei ole varjoa. Näen painajaisessani, miten vampyyrit imevät veret pois Marxista ja muuttuvat itse harhaileviksi haamuistajiksi...

Filosofian pääasiat toisessa teatterissa

Onko filosofi pääoman tavoin kaupan? Mitä siitä seuraa? Mikä pää? Kenen oma? Onko pää päte ja filosofi pääoman näyttöpäte, jolla on vain näyttöarvoa: se näyttää auktoriteeteille, mitä se osaa, ja kaupaa itseään filosofina? Yhteiskunnassa tietyt päät ovat päätyneet päättäjiksi. Tietyt päät päättävät muiden kohtaloista kohtalon heille suomalla jumalallisella valtuutuksella.

Marx kirjoittaa (tarkistin asian, en enää luottanut muistiini):

Edmund Burke: Inhoittava valtiollinen *lörpötelijä*, liehakoija, joka *näytteli romantikkaa* Ranskan vallankumouksen suhteen... oli *kauttaaltaan tavallinen porvari*: ‘Kaupan lait ovat luonnon lakeja ja siis myös jumalan lakeja’. Eipä ihme, että hän *uskollisena jumalan ja luonnon laeille aina möi itsensä eniten tarjoavalle* (kurs. PH)... nykyisen kurjan luonteettomuuden vallitessa, joka *nöyrästi uskoo ‘kaupan lakeihin’*, on jokaisen velvollisuus yhä uudestaan paljastaa Burket, jotka eroavat seuraajistaan vain yhdessä suhteessa — lahjakkuudessaan.⁸

Tässäkö on sanottu suoraan kaupallisen filosofian ydin ja pärjäämismilitarismin idea: nöyrä usko kaupan lakeihin? Jos filosofia on peli, suuntaako se väistämättä kohti “pärjääjiä” ja kauppaamisen auktoriteetteja? Hieman Spinozaa murjoakseni: onko pärjäämismilitarismi kapitalismin “tosi idea” (vastaa kohdettaan)? Onko se kapitalismin “adekvaatti idea” (sen sisäisten tunnusmerkkien logiikka, maailman ja sielun tila, kuten Kafka sanoo)? Entä virtaako filosofia takaisin “jumalan ideaan” eli legitimiin auktoriteettiin? Virtaako esiintyvä, osallistuva ja pärjäävä filosofia takaisin Friedebert Tuglasin hahmottelemaan “auktoriteettipsykoosiin” pysyvänä kulttuurisena ilmiönä? Muuttuvatko filosofit tämän virtauksen mukana tieteen virkavallaksi, sokaiseeko oppineisuuden ja “kameraalitieteiden” loisto julkisuuden? Julkisuus luulee idolia *esikuvaksi* vaikka Bacon tarkoittaa idolilla nimenomaan *harhakuvaa*. Idola fori ja idola theatri seisovat uljaassa pärjäämiserektiössä sokean luottamuksen vallassa markkinavoimien edessä?

Markkina! Voima! Kraft! Power! Energy! Filosofia?

Siispä kuuntelemaan ja katselemaan Filosofian Uutta Iloista Teatteria, jossa esiintyy nykyisin sellainen herra, jolla on varaa väittää, että Sokrates se itse asiassa olikin esiintyvä filosofi, eivät

suinkaan sofistit. Tämän teatterikäsikirjoituksen mukaan filosofian tehtävä on innostaa ja valaa öljyä yhteiskunnan rattaisiin siten, että siellä olisi (oikeita) huippusuorituksia, (oikeaa) tuloksellisuutta, (oikeaa) kukoistususkoa, (oikeita) laatuhyppyjä, (oikeaa) fighting spiritiä, energiaa ja poweria. Tällä teatterilla on kategorisena imperatiivina käsky: “pitää olla huipulla”⁹. “Kaikkien” pitää omaksua (oikea) pärjäämisen logiikka, jotta he pärjäisivät. Ne, jotka eivät muuta tämän teatterifilosofian heille osoittaman logiikan mukaisesti sisäistä tai ulkoista itseään menestyskerholaisten kaltaiseksi, ovat itse aiheuttaneet putoamisensa. Siinä teille oikea suora, senkin “pudokkaat”, eikä mitään kieroja filosofisia vasurikoukkuja!

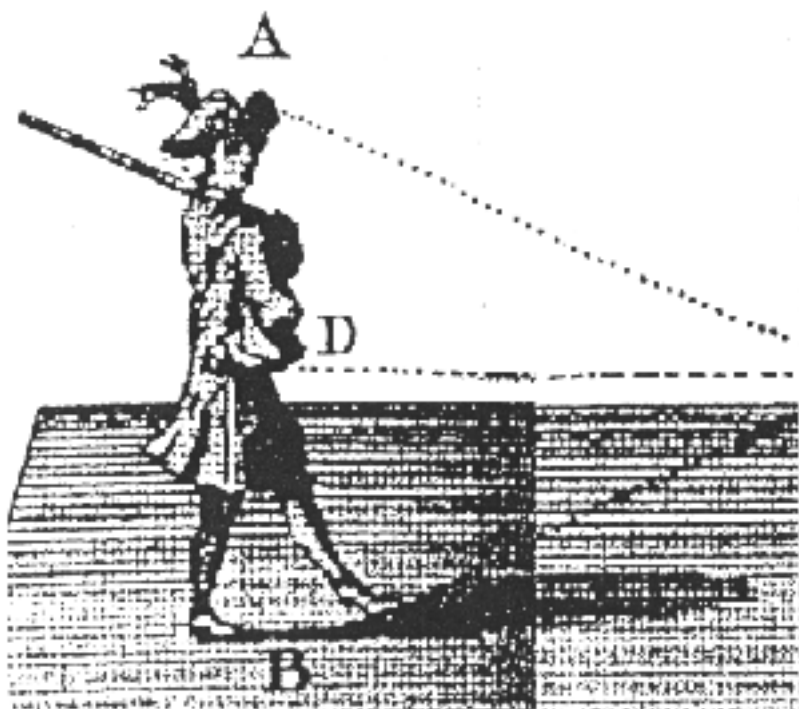
Kun filosofi puhuu tosissaan pärjäämisestä sangen militaristisin kielikuvin ja armeijakaverijuttujen tapaan, sulkeeko hän samalla hengenvedolla (muka huomaamattaan) pärjäämisen ulkopuolelle koko joukon filosofeja? Vaatimaton muistiinpalauttaja muistaa Sokrateen (se raasu ei pärjännyt, vaikka oli “inner speech” ja “outer speech” hyvin hanskassa), Spinozan (äijä vaan hioi niitä linssejään pahaisessa putiikissa sivukadulla), Humen ja Feuerbachin (eivät päässeet kumpikaan akateemisiin huippusuorituksiin, ja muutenkin niiden filosofia oli niin kielteistä), Kierkegaardin (joutui raukka esiintymään salanimellä, kun ei oikein muuten pärjännyt julkisuudessa), Marxin (jätkä puhui kovia, mutta kuoli rutiköyhänä. Sehän itse kyllä halusikin irti filosofiasta!), Sartren (vähän henkisesti köyhä, kun ei huollanut niitä Nobelin rahoja), Weilin (ei pärjännyt lukion filosofian opettajana, vaan meni tehtaaseen töihin) jne... Tuskin heistä olisi ollut yritysconsulenteiksi tai Ollilan frendeiksi. Eikö niitä mitenkään voisi poistaa filosofian historiasta? Voi toki: pannaan herra Saarinen kirjoittamaan heistä myönteisesti ja eläytyvästi, tai sitten vaan kielletään kaikkien kielteisten tyyppien legitimitetti.

Onko Esa Saarinen tulevaisuuden “filosofin” esi-kuva vai menneisyyden papiston väritetty jälki-kuva? Kuunnellessani hämentyneenä herra Saarisen puhetta vieressäni istunut filosofian harrastelija pukkasi minua kylkeen ja sanoi, että jos tuo on filosofiaa, niin älä vaan sano kavereille, että harrastan filosofiaa. Sano niille mieluummin, että olen huorana Hampurissa. Se on ainakin rehellistä huoraamista ja siellä näytelty hymy on aidompi kuin esiintyjän tekohymy. Kuiskasin tähän vastaukseksi György Konradin kuolemattoman ajatuksen: “Hymysi ei enää päde...

Moraalinen kuolema ei näy, mutta se tekee selvän ihmisestä kuin parantumaton tauti”. Tilaisuuden jälkeen kaljalla pohdimme molemmat: pitäisikö luopua sanasta “filosofia” ja jättää se suosiolle myönteisyyden markkinamiehille ja keksiä jokin uusi sana kuvaamaan filosofista kritiikkiä, herkkyyttä ja erityisaistia?

Helsingin Sanomissa oli taannoin satunnaisessa lukijassa toivoa herättävä otsikko: “Markkinavoimillakin on tunteet”¹⁰. Siinä Helsingin entisen keisarillisen ja nykyisen tuloslaadullisautonomisen yliopiston psykologian professori Risto Näätänen kertoi markkinavoimien tunteista. Taas kävi niinkuin Kierkegaardille, kun hän näki ikkunassa kyltin “Mankeli” ja meni sisään pyykkeineen mankeloidakseen. Hän joutui kuitenkin huomaamaan, että vain kyltti oli myytävänä (tosin Kierkegaard osoitti mauttomuutensa pitämällä tätä vertauksena filosofiasta). Näätänen kirjoittaa: “vaikka markkinavoimat ovat periaatteettomia, ne eivät ole sokeita tai tyhmiä... ne hyödyntävät alitajuista tietoa”. Markkinavoimillakin siis on jokin erityisaisti! Diderot kyseli teoksessaan *Kirjeitä sokeista*, onko-han sokeilla samat siveelliset tunteet ja samat eettilliset yleiskäsitteet kuin näkeväilläkin? Diderotin mukaan sokeilla epäluoloisuus ja omistamisvaisto ovat hyvin kehittyneitä, kun taas häveliäisyys ja myötätunto muiden kärsimyksiä kohtaan surkastuvat. On onni, että markkinavoimat eivät ole sokeita eivätkä tunteettomia tai tyhmiä. Periaatteettomia ne sen sijaan saavat hyvin olla. Koska Diderot ei ollut psykologian professori, eikä häneen ateistina voi muutenkaan luottaa, hänen tutkimuksillaan ei voi olla suurempaa tieteellistä selitysvoimaa, joten tässä yhteydessä hänet joudutaan kylmästi työntämään sivuun. Silti haluaisin huomauttaa, että ymmärtääkseni Diderot ei halveksi fyysisesti viallisia, vaan hän puhuu enemmänkin primitiivisen metaforisesti henkisestä sokeudesta ja kuuromykkyyydestä.

Miten käy maailman, jossa pääoma kulkee edellä ja muut seuraavat hiki päässä perässä? Poliitikoitan alkavat yhä enemmän muistuttaa taloudellisen säätiedotuksen uutisankkureita, jotka kertovat luonnonvoimien myllerryksen tavoin toteutuvasta markkinavoimien tahdosta. (Myös tähän Diderotilla olisi sanansa sanottavana, mutta hänhän ei ollut tutkija). Pääoma kulkee edellä ja politiikka perässä — ja filosofia molempien perässä? Pärjäämisfilosofin kieli puhuu pääoman ja pärjääjien maailmassa, mutta missä se kieli siellä on? Koska en itse ole tutkija, en tiedä nuoleeko rahan kieli filosofiaa vai filosofin kieli pärjääjiä. Silti osallistuva pärjäämisfilosofi on silmissäni ja korvissani

pärjäämismilitaristi, herrojen huora, konsulttijargonin jauhaja ja *palindromi*: “aivot avaavat ulos ovia, aivosolut avaavat ovia” (Ali-valtioshteeri). Toisaalta voi olla, että olenkin itse aistivallinen, enkä läpäise kuullun ymmärtämisen koetta filosofiassakaan.

Joustojen jaloudesta

Jos Runeberg eläisi tänään, hän olisi Saarijärven Paavon “puolet leipään petäjäistä” sijasta huudahtanut: “Oi, tämä ihanain joustojen ihana maa!” Jousto se on, joka “meidät” pelastaa. Ja “me” emme pärjää, kun “ne” (eli joustamattomat duunarit eivät jousta) tai “me” (siis: yhteinen ja yksimielinen kansa, jonka puolesta filosofia uhrautuu kaikkensa antaen) emme jousta. Kaiken pitää tänään joustaa — *paitsi pääoman!*

Onko pääoma siis kiveä, koska se ei jousta? Mutta muuttuhan kivikin. Kafkan mukaan kivi edes kiteytyy. Voiko kivi ajatella? Voiko kivellä olla tunteet? Diderotin teoksessa *D’Alembertin uni* keskustellaan siitä, onko kaikella aineella, jopa kivelläkin, piilevä tuntemiskyky. Him kirjoittaa:

Diderot tahtoi osoittaa, että niinkuin elimellisten olentojen nähdään kivettyvän, niin voitaisiin myös mielikuvituksessa nähdä kiven vuorostaan muuttuvan elimelliseksi elämäksi, s.o. jonkun patsaan marmorijäsenten muuttuvan elävän olenon lihaksiksi.¹¹

Miten voidaan voittaa jako “ajattelevaan aineeseen” ja “ulottuvaan aineeseen”? Mihin ajattelu ulottuu? Kun feodalismi murtui, se johti kouristuksenomaiseen mekaanisten yhteiskunnallisten rakenteiden ja liikkeiden murtumaan. Kun postmoderni yhteiskunta kehittyi, johtaisiko sen murtuminen takaisin mekaanisiin kouristuksiin? Ja takaisin mekaaniseen feodalismiin? “Pyhän” liikkuvan pääoman ja firmojen feodalismiin ja vasallien pärjäämismilitarismiin ja samalla kynänsyvyyden militarismien johtamiin köyhien kuritushuoneisiin? Eurooppaa ei enää kierrä sosialismin outo aave vaan hullujen “pudokkaiden” tauti, joka uhkaa järjestystä ja syö pudokkaiden aivoja. Ei kai se vain tartu?

“Ihminen yrittää pelastautua irrationalismilla lisäämällä kouristuksenomaisesti elämän rationalisointia. Mutta se vain kasvat-
taa irrationalismia”, von Wright siteeraa Berdjajevia. Kouristuksenomaisesti tarrataan kiinni pärjäämiseen, joustamiseen, tietotekniikkaan — ja suljetaan silmiä ympärillä kasvavalta pudokkaiden massalta, joka ei kuulemma “jousta”, ei veny eikä pauku. *Tappajakapitalismi*... Anteeksi, arvon filosofit: vaikka kavahdankin näin vulgääriä sanaa filosofisessa kirjoituksessa, huomauttaisin kuitenkin, että kyseessä on suora käännös eurooppalaisessa keskustelussa käytetystä käsitteestä (“Killer capitalism”, “Capitalisme de tueurs”), jota aikalaismilitaristinen filosofi ei voi välttää. Sillä vaikka filosofia kuvittelee asuvansa norsunluutornissa, josta se “laskeutuu” välillä maailmaan, niin todellisuudessa se asuu siinä samassa saapasnahkatornissa, jossa Simeoni kyllä osasi lukea hyvinkin sujuvasti pirun hänelle osoittaman kohdan vaikka ei osannutkaan todellisuudessa lukea. Siis: tappajakapitalismi on täällä tänään ja totisinta totta. Vieras pääoma on herra kaikkialla. Sitä ei voi panna pakkolomalle, eikä sitä voi sanoa irti. “Oma työvoima joustaa vierasta pääomaa enemmän” (Juha Jaakkola *Helsingin Sanomissa*). Kuka enää omistaa pääoman? Markkinavoimat vai markkinaheikot? Kärjistäen voisi sanoa, että vain kaksi olentoa tappaa lajitovereitaan massamittassa: ihminen ja pääoma. Mutta kuka on tuo pääoma? Uusi ihmisluonto?

Pörssin säännöt ovat uuden Luonnon Lait. Sijoittajien silmät katsovat kaikkialle. Mikrovallan juuret ovatkin makrovallan katseessa. Engels muisteli jossain kirjeessä vastaavaa “saksalaista siansaksaa”: “työn antaja” on se, joka sallii toisten antaa itsel-

leen työtä käteismaksusta ja “työn ottaja” on se, jolta työ palkkaa vasten otetaan. Mutta kuka ottaa pääoman ja kuka sen antaa? Kuka on työn ja kuka toimelias? Pääomako ne työt tekee vai tietokone? Marxin mukaan “työtätekevä köyhyä” kuului uuden ajan merkittävämpiin taideteoksiin, mutta uudemman ajan abstrakti taideteos voisi hyvin olla “työtätekevä pääoma”.

Äkillisiä kohtauksia yhteiskunnassa

Seitsemässä veljeksessä joku veljeksistä perusteli katkismuksen lukutaidon välttämättömyyttä sillä, että “pääton ruumis ei käy päinsä, vaan se nuijailee pitkin seinä kuin pääton kana”. Uuden iloisen kommunikaation papit ja unilukkarit astuvat esiin tietokoneidensa lämpimistä koloista ja puhuvat suurin sanoin siitä, miten tänään Jukolan veljeksetkin muutettaisiin yhteiskunnan oikeiksi kansalaisiksi: “Tietoyhteiskunta tulee ja siihen on oltava valmis. Kyse on valinnasta. Oikeat valinnat tuottavat uuden yhteiskunnan, uuden ihmisen, uuden kodin, uuden työläisen, uuden opiskelijan, uuden poliitikon, uuden tasa-arvon, uuden vapauden ja todellisen hyvinvoinnin... tietotekniikasta tulee ihmisiä jakava elementti. Se on päivänselvä asia. Yhteiskunnan tehtävänä on pitää tämä kuilu mahdollisimman pienenä jakamalla tietokoneet joka kotiin”¹²... “Tieto jakaa yhteiskuntaa ja yhteiskunnan tehtävä on jakaa sosiaalistavia palveluja niille, joilla syrjäytymisen syyt ovat kulttuurisen tiedollisen pätevyyden puutteessa... kansalaisen on valittava itse jatkuvasti kehittyvät eettiset ja esteettiset perusvalmiudet ja valmiudet loogiseen ajatteluun ja kokonaisuusien hallintaan”.¹³ Palkkatyön yhteiskunnasta siirrytään joustavaan verkostotalouteen ja uuteen kansalaistyhteiskuntaan ja pääsemme eroon “arvojen tappavasta taakasta”¹⁴. Sivistys on siis *oikean* tiedon verkkolukutaitoa ja *oikean* tiedon osaaminen siis sivistystä. Syrjäytyneisyys on siten vain “henkinen tila” (sehän viehättää filosofeja suunnattomasti) ja symbolista, ei siis mitään oikeasti todellista. Siitä pääsee eroon valitsemalla oikein ja ottamalla osaa “jalostettuun osaamiseen”, “reaaliseen kansanvaltaan demokratian keskushermostossa”, “kohtaamishurmaavuus on tulevaisuuden iskutekijä”¹⁵. Ah, miten helppoa: on vain valittava oikein ja omaksuttava oikea tieto, niin kaikki pärjäävät ja onnistuvat. Mutta mihin jää tilaa tietotekniikkayhteiskunnan dynamiikan kritiikille? Kenen tehtäviin se oikein kuuluu? Von Wright toteaa:

Tekoäly ei tee luonnollista älyä tarpeettomaksi, mutta se vähentää niiden ihmisten lukua, joiden on pakko käyttää sitä.¹⁶

Kaikesta kehityksestä huolimatta jää siis jäljelle vähän vielä niitäkin, joiden on pakko käyttää “luonnollista älyä”. Tänään markkinat ovat kuitenkin “voima” ja “heikkoon ajatteluun” (Vattimo) on varaa vain niillä, joilla on vahvat asemat.

Oman pään vai pääoman filosofiaa?

Tässä meidän parhaassa mahdollisessa maailmassamme on tyypejä, joille historia on loppu, vaikka se ei ole kunnolla edes alkanutkaan. Kuolleeeksi julistetulle Historialle pääoman immanenti liike on liian nopeata — ja ihminen liian hidast. Pääoma ihmistä riistävänä “vastapuolena” on kuulemma poistunut historiasta ja kadonnut savuna tietokoneen sisään, jossa se tekee omia operaatioitaan. Joidenkin mielestä myös kaikkien ihmisten pitäisi siirtyä tietokoneiden sisään tekemään kohtaamis-yhteiskunnan savumerkkejä. Se olisi kai meidän uusi yhteinen

veneemme? Kun vielä 1980-luvulla haaveellisesti oltiin sitä mieltä, että “raha tuo *liberten* ja valtio luo *egaliten* mutta *fraternitetä* kaivataan” (Arto Noro), nyt pääoma tappaa, valtio kuristaa ja veljeys ahdistaa niin työssä kuin työttömänäkin. Kun oma duunini satamassa oli 70-luvulla vapauden ja veljeyden sfääri (vain tasa-arvo puuttui), niin 80-luvulla se oli rahan ja marginalian sfääri ja 90-luvulla muiden duunarien tavoin kuristavan kouran sfääri kaikille tasa-arvoisesti.

Jotkut väittävät, että kun pääoma saavuttaa absoluuttisen nopeuden se tyhjentyy itsestään ja “aito” “kommunismi” astuu sijaan. Silloin olisimme kuulemma reaaliajassa todellisuuden kanssa. Mutta onko tämä reaaliaika vain “nolla-aikaa” (von Wright), jossa olemme menettäneet sekä välimatkat että kriittiset etäisyydet- ja niiden mukana myös oman todellisuutemme?

Entä pääoman filosofia ja filosofinen “Pääoma”? Marxin kirja nimeltään *Pääoma* on yhtäaikaan sekä helvetin vaikea että helvetin yksinkertainen. Koska se on “vaikea”, sitä ei lueta. Koska se on “helppo”, sen voi unohtaa vaikka asia on todellisuudessa juuri päinvastoin: koska se on helppo, sitä pitää lukea, ja koska se on juuri niin vaikea kuin maailmakin, sitä ei voi unohtaa. Mutta pitääkö Marx panna päälleen seisomaan, jotta hänen teoksensa kelpaisivat postmodernille lukeneistolle? Vai pitääkö maailma panna päälleen seisomaan, että se kelpaisi tälle lukeneistolle?

Kun lukeneiston maailma muuttuu *postmoderniksi*, muuttuu pääoman maailma *esimoderniksi*. Voiko teoria “palata Marxiin” samaan aikaan kun talous palaa aikaan *ennen* Marxia? Ja jääkö Marx “kaukaiseksi”? Marx toteaa itse: “Valtiot ylpeilivät kynnisesti jokaisesta hävyttömyydestä, joka edisti pääoman kasautumista”¹⁷. Tietokilpailukysymys: mistä ajasta Marx tässä puhuu? Ajasta ennen teollista vallankumousta, nykyisestä Emusta vai jostain tulevasta? Lukeneisto ei ole näkevinään, miten pääoma palaa valon nopeudella alkuperäiseen kasaantumiseen ja muuttuu *primitiiviseksi* tappajapääomaksi. Marx siteeraa T.J.Dunningia vuodelta 1860:

Pääoma pakenee melua ja taistelua ja on luonnostaan pelokas. Tämä on kyllä totta, mutta ei vielä sisällä koko totuutta. Pääoma pelkää liikevoiton puuttumista tai pientä voittoa, niinkin luonto pelkää tyhjiyttä. Tuottaessaan tyydyttävän voiton tulee pääoma rohkeaksi; 10% ja sitä voi käyttää kaikkialla; 20% ja se tulee vilkkaksi; 50% suorastaan uhkarohkeaksi; 100% ja se tallaa kaikki inhimilliset lait jalkoihinsa; 300% ja ei löydy mitään rikosta, jota se ei uskaltaisi tehdä vaikkapa hirsipuun uhalla.¹⁸

Luonto pelkää tyhjiyttä ja vastaavasti myös pääoma ja pärjäämisfilosofia tarvitsevat täytteitä. Työ kuulemma lisääntyy, kun se siirtyy vertikaalisesti ali-hankkijoille. Ali-hankkijat, ali-ihmiset? Yli-hankkijat, yli-ihmiset? Siirtykö työ uusille ali-ihmisille vai poispotkituille pudokkaille vai kapinallisille? Tuotavuus kasvaa geometrisessa sarjassa, kotimarkkinat vähenevät aritmeettisessa sarjassa ja työttömyys sen kun “pysyy ja paranoo”. Esipuheessaan *Pääomaan* Marx sanoo:

Vallassaolevien luokkienkin mielessä alkaa sarastaa aavistus, ettei nykyinen yhteiskunta ole mikään kiinteä *kide*, vaan muutoskykyinen ja alati muutosprosessissa oleva *elimistö*.¹⁹

Kide ei jousta, mutta se kimaltelee. Onko pääoma nyt kide ja kansalaisyhteiskunta elimistö? Vaikka näiden absoluuttinen välimatka kasvaa ja pääoma on vielä suhteellisen etäällä kansalaisyhteiskunnasta niin se pelkää sitä: vaikka pääoma ei välitä kansalaisten maailmasta, se elää siinä ja samalla pääoman omistajat pelkäävät häiriöitä ja väkivaltaa. Pääoman haltijat, lukeneisto ja pärjääjät kiteytyvät “tietoyhteiskunnaksi” tai oikeammin tietotekniikkayhteiskunnaksi ja putoajat muuttuvat

“elimilliseksi joustoksi”. Hallintaneuroosi ja auktoriteettipsykoosi kiteytyvät pärjäämismilitarismiksi, jota ruokkivat tietotekniikka ja pelin filosofiat, mitkä molemmat lisääntyvät geometrisessa sarjassa. Samalla virtuaalimaailma etääntyy aritmeettisessä suhteessa yhteiskunnan elimistöstä. Pärjäämiskiteytyminen lisääntyy valon — tai pimeyden — nopeudella ja elimistö joustaa äänen nopeudella, mistä syntyy kitkaa ja turhaa ääntä. Kitka panee pudokkaat käymään kuumina. Pärjääjien mielestä kitkan syy ei ole kuitenkaan pääoman nopeus, vaan jouston hitaus. Siispä on pysyttävä nopeuden ja pärjäämisen maailmassa tai hyrränä tasaisella. Hyrräkin on todellisempi kuin hitaata elimistöä. Intellektuaalinen voidaan määritellä tästä lähin myös kiteisyydeksi. Mitä muuta tietokonetekniikka on kuin kiteisten atomismien mahdollisimman nopeata siirtelyä edestakaisin? Mutta miksi uuden tekniikan sisällöksi kiteytyy *militarism*in harjoittamisen pelin nimissä ja näitä virtuaalifasismin tuhoamispelejä kutsutaan hiiriharjoitteluksi kohtaamisyhteiskunnassa. Näissä peleissä on tappamisen ja tuhoamisen meininki päällä, tästä menosta kohtaamisfilosofit eivät puhu moraalisenä ongelmana. Sen sijaan moraalinen ongelma on heille se, että kaikkia ihmisiä ei ole vielä saatu suljettua “kohtaamisyhteiskunnan” sellihin pelaamaan kohtaamispelejä kohtamiseksi. Kohtaamisfilosofeille “kohtaamisen puute” on “moraalinen puute”. Näiden filosofien tapauksessa näyttäisi pätevän vanha sääntö: siitä puhe mistä puute.

Filosofian “toinen”, sen toinen todellisuus ei ole kuitenkaan täydellistä tehokkuutta vaan epätäydellistä ja ristiriitaista. Epäilevä ja kriittinen filosofia on itsessään kitkaa ja hitausvoimaa. Myös sillä on oma kiteytymisensä. Jos katkaistaisiin se vanha “toinen ketju”, jossa teknologia on kuin toinen luonto, jossa korot ja kurssit nousevat ja laskevat kuin säätiedotuksessa, ja jossa on vain tyydyttävä tähän feodaaliseen elämään, voitaisiinko saman teknologian avulla luoda “toinen yhteiskunta”?

Jos kerran rikkaat kiteytyvät ja pärjääjät ketjuuntuvat ja yhtyvät toisiinsa kohtaamishurmiassa, ja jos pääoma muuttuu jalostetun primitiiviseksi, pitäisikö silloin filosofiankin muuttua “primitiiviseksi” ja palata neitseellisille alkulähteilleen: alun menetettyihin mahdollisuuksiin? Miksi sen pitäisi pelätä avuttomuuttaan ja haavoittuvaisuuttaan? Miksei se voi heittäytyä tyhmäksi pärjääjien ehdoille? Pitäisikö “tyhmien” ja köyhienkin kiteytyä, ketjuuntua ja yhtyä?

Mutta ehkä on tyhmien ja köyhien etu, että he eivät muutu tietokoneesta jalostetuiksi villoiksi ja pärjääviksi barbaareiksi. Mitä määritelmiä pärjääjät ovat varanneet filosofiseksi “ensiyönoikeudekseen” vaarallisten hullun pudokkaan taudin kantajien pään menoksi?

Aloittelija vai lopettelijä?

Joku on joskus pitänyt aloittelijaa hyödyllisenä ja välttämättömänä tietoteoreettisena fiktiona. Aloittelija on tietoteoreettisesti välttämätön hahmo, joka voi omaksua asiat luovalla tavalla, perustella ne syvällisesti ja yksinkertaisesti. Suuret ideat maistuvat parhailta yksinkertaisiksi kiteytyneinä ja raakoina, eivät niinkään lopullisina ja jalostuneina. Usein “lopullinen” ja “valmis” on kuitenkin vain matkimista, hihkumista ja värittämistä. Efektiviivissä ja esiintyvissä värittävässä filosofiassa totuuden kriteeriksi tulee se, mikä menee täydestä. Kylähullut ovat usein erinomaisia arjen immanentteja seismografeja. Ammattifilosofiassa kylähullulle ja aloittelijalle lyödään jauhot suuhun, - unohdetaan, että vaikka filosofia usein alkaakin valmiista, ajattelu alkaa aina alusta. Jos aloittelija on primitiivinen, niin onko lopettelijä silloin loppuun jalostettu? Sanoihan jo Tsehov aikoinaan, että yliopisto jalostaa kaikki inhimilliset ominaisuudet — myös tyhmyyden. Siis miksei myös minun!

Aloittelija voi sanoa sellaisia asioita, joita jalostajat eivät koskaan sanoisi, vaikkapa Marxia mukailleen: Postmodernismi on nykyajan historiallinen aikalainen, mutta ei sen filosofinen aikalainen. Postmodernismin ytimiä ovat sekä teoreettinen ansari että käytännöllinen autismi. Juuri tämä on hänen aito ja aktueli intuitionsa. Mutta onko tällainen ei-teoreettinen interventio akateemisen maun ulkopuolelta toivottavaa vai onko se vain tietämätöntä ja tyhmää "oikean" filosofian häirintää? Onko se itse asiassa edes mahdollista? Aloittelijalle diskurssi on vain intellektuelliheimon tatuointi. Entä jos Marx itse pyrkikin ulos juuri tästä filosofisesta labyrintista? Jorge Luis Borges puhuu kolmenlaisista labyrinteista. Ensiksikin rakennuksesta, josta ei löydä ulos. Monien teoreetikkojen mielestä tämän labyrintin seinien ja rajojen piirtäminen on aitoa akateemista keskustelua. Kun heiltä kysyy ulko-ovea, he teeskentelevät, etteivät ole siitä ikinä kuulleetkaan. Toiseksi erämaasta, avoimesta tilasta avoimen taivaan alla, josta ei löydä koskaan mihinkään sisään. Postmodernit filosofit haluavat usein määrittellä itsensä nomadeiksi, jotka harhailevat näissä tekstien avoimissa erämaissa. Kun joku kysyy heiltä vettä, he teeskentelevät etteivät ole siitä ikinä kuulleetkaan. Kolmanneksi Borges puhuu filosofien kannalta vaarallisimmasta labyrintistä: suorasta viivasta, johon niin moni filosofi on kadonnut...

Filosofian kurjuudessa Marx puhuu siitä, että esine, joka jollekin on jalostettu tuote, on toiselle vain uuden tuotannon raaka-ainetta. Onko filosofia tuottanut ja tuottamassa raaka-ainetta tulevaisuudelle vai sulautuuko se yhteiskuntaan valmiiksi jalostettuna tuotteena (tai jätöksenä)? Jalostuuko raaka arki kun filosofia käy sitä jalostamassa? Miten filosofia voisi itsessään olla arjen raaka-ainetta? Miten olisi raaka filosofia? Filosofia on nyt eräänlainen intellektuaalinen "jokamiehen oikeus", jotkut filosofit haluavat perustaa julkisuuteen "myönteisyyden" oppituleja tarjoamalla kaikille positiivista energiaa. Muuttuuko filosofia filo-sofismiksi, Searlean esimerkin "kiinalaiseksi huoneeksi", jossa siirrellään positiivisessa ja rakentavassa hengessä edestakaisin sanoja ja kalvoja, vaikka ne eivät liity mihinkään, eivätkä kerro yhtään mitään? Merleau-Pontyn mukaan filosofi on aina aloittelija:

Filosofian ydin ei enää ole autonomisessa transsendentaalisessa subjektiviteetissa, joka sijoittuu kaikkialle eikä mihinkään, se on ajattelun jatkuvassa aloittamisessa, siinä kohdassa, jossa elävä yksilö löytää itsensä ajattelemasta itseään.²⁰

Filosofi lähtee liikkeelle tiedollisesta köyhydestä, mutta viisauteen siirtymisen sijaan hän joutuu ontumaan jatkuvasti tietämättömyyden ja viisauden välillä. Voiko filosofiaa elää? Voiko mikä tahansa elämä olla filosofiaa? Jokaisen on joka tapauksessa luotava itse eettinen ajattelunsa ja jokainen on oman elämänsä Sokrates. Mutta liikkuuko ajattelu tekohengityksen vai "alkuperäisen hiljaisuuden" avulla? Erään runoilijan mukaan sanat lisäävät tunteita ja aisteja, mutta mikä voisi olla se laulu, jolla aloittelija murtaisi oman hiljaisuutensa?

Uuden maailman tuulissa vapaa sielu on liian usein koditon, tai niinkuin mustalaiset laulavat: "Koditon on vapaa mustalainen, arotuudessa laulu vain soi..."²¹

Viitteet:

- ¹ Käsitteestä kiitos Markku Innolle (Into 1995). Päähäni jäi soimaan lause, joka meni jotenkin seuraavasti: "unessa taivaan kannen kalvojen tuolla puolen kolkon kirveen kannel kaikaa"
- ² Kierkegaard 1996, 40
- ³ Kierkegaard 1996, 40-41
- ⁴ Lloyd, 1990 2
- ⁵ Hume, "The Sceptic" teoksessa Hume 1965, 219
- ⁶ Hume: "Standard of Taste" teoksessa Hume 1965, 8
- ⁷ Hume, emt., 16
- ⁸ Marx 1957, 694
- ⁹ Saarinen 1.4. 1996
- ¹⁰ *Helsingin Sanomat* 13.4. 1996
- ¹¹ Hirn 1917, 71
- ¹² Veli-Antti Savolainen, *Helsingin Sanomat* 5.4. 1996
- ¹³ *Sivistys-Suomi 2010*. Mietintö
- ¹⁴ KTV-strategia 1995
- ¹⁵ Himanen 1995
- ¹⁶ von Wright 1996, 332
- ¹⁷ Marx 1957, 693
- ¹⁸ Marx 1957, 695
- ¹⁹ Emt., 40
- ²⁰ Heinämaa 1996, 51-52
- ²¹ *Horitto Kaalo* 1980 (muistaakseni)

Kirjallisuutta:

Kaikki mitä olen lukenut tai luultu lukeneeni sekä erityisesti:

- Jorge Luis Borges, *Haarautuvien polkujen puutarha*. Suome. Matti Rossi. WSOY, Helsinki 1993
- Jacques Derrida, *Specters of Marx*. Routledge, New York 1994
- Denis Diderot, "On the Inconsistency of Public Opinion Regarding our Private Actions". Teoksessa *This is not a story and other stories*. Oxford University Press, Oxford 1993
- Francis Fukuyama, *Trust. The Social Virtues and the Creation of Prosperity*. Hamish Hamilton, New York 1995
- Sara Heinämaa, *Ele, tyyl ja sukupuoli*. Gaudeamus, Helsinki 1996
- Pekka Himanen, *Kohtaamis yhteiskunta. Kirja mahdollisuudesta*. Edita, Helsinki 1995
- Yrjö Hirn, *Denis Diderot*. WSOY, Helsinki 1917
- David Hume, *On the Standard of Taste and Other Essays*. Bobbs-Merrill, New York 1965
- Markku Into, *Mies ja painovoima. Prunoja*. Tammi, Helsinki 1995
- Sören Kierkegaard, *In Vino Veritas*. Suom. Torsti Lehtinen. WSOY, Helsinki 1996
- G.E.R. Lloyd, *Demystifying mentalities*. Cambridge University Press, Cambridge 1990
- John Locke, *Tutkielma hallitusvallasta. Tutkimus poliittisen vallan oikeasta alkuperästä, laajuudesta ja tarkoituksesta*. Suom. Mikko Yrjönsuuri. Gaudeamus, Helsinki 1996
- Karl Marx, *Pääoma. Kansantaloustieteen arvostelua*. Suom. O.V. Louhivuori. Karjalan ASNT:n valtion kustannusliike, Petroskoi 1957
- Arto Noro, "Kansalaisyhteiskunta, modernisoituminen ja yksilöllistyminen". Teoksessa *Postfranzenia. Tekstejä itsepäisestä lapsesta postmoderniin muukalaiseen*. Tutkijaliitto, Helsinki 1993
- Patoluoto, Ilkka, "Locke ja valistus". Teoksessa *Oikeudet ja elämän arvot*. Tutkijaliitto, Helsinki 1990
- Platon, "Protagoras". *Teokset* I. Otava, Helsinki 1976
- Friedebert Tuglas, *Marginalia*. Kustannus Oy Pohjoinen, Oulu 1986
- Georg Henrik von Wright, *Ihminen kulttuurin murroksessa*. Otava, Helsinki 1996

Painamattomat lähteet:

- "Marx-tänään!" Tutkijaliiton Marxia käsitellyt yleisötilaisuus Helsingin yliopiston kirjaston Mon Repos -salissa 16.3.1996 (luennoitsijoina Sakari Hänninen, Arto Noro, Jussi Vähämäki ja Hannu Sivenius)
- Esa Saarinen, "Filosofi yrityskonsulttina". Esitelmä Helsingin kauppakorkeakoulussa aprillipäivänä 1.4.1996.